

SELAHADDİN

EYYUBİ

EBU'L HASAN EL NEDVİ

[facebook/ücretsiz İslami e-kitap indir](https://www.facebook.com/ucretsiz-islami-e-kitap-indir)

[facebook/ücretsiz İslami e-kitap indir](https://www.facebook.com/ucretsizislami)

Sultan Selahaddin Eyyubî

Sultan Selahaddin Eyyubî'nin şahsı, Hz. Peygamber (a.s.)'in tek başına ayrı bir mucizesi ve İslâm'm gerçekliğinin ve ebedîliğinin açık bir delilidir.

Orta derecede asil bir Kürd ailesinin çocuğu olarak aileden gelen ata binme kimliği ile yetişti.

Mısır'ın fethinde ve Haçlılara karşı yapılan savaşta kendini göstermeden önce hiç kimse bu kurt gencinin Kudüs'ün fatihi, İslâm dünyasının muhafızı olacağını; onun kaderinde çok üstün, soylu, asil ve salih kimselerin gıpta ettiği, imrendiği bir mutluluk ortaya çıkacağını ve Hz. Peygamber'in mübarek ruhunun da şâd ve mesrur olacağı büyük bir başarı ve zafer elde edeceğini tahmin edemezdi.

Len Paul şöyle yazıyor:

"Selahaddin'de gelecekte böyle müthiş bir insan olacağını gösteren bir işaret ve alamet bulunması yerine, her asil karakteri bütün ahlâkî bozukluklardan koruyan sessiz ve güvenli bir alicenaplığın, tertemiz ruh yapısının parlak bir örneği halinde gelişti.

Fakat Allah Teâlâ onun büyük bir hizmet yapmasını dileyince, gayb âleminde bunun düzenlenmesi yapıldı ve velinimetini Nureddin Zengî onu zorla ve ısrarla Mısır'a gönderdi. Kadî Bahâeddin İbn Şeddâd, Sultan Selahaddin'in özel sekreteri olarak şöyle yazıyor: Sultan bizzat bana anlattı ki: Ben Mısır'a çok isteksiz olarak ve zorla gönderildim. Benim Mısır'a gelişim tamamen benim arzumun dışında oldu. Benim durumum aynen Kur'an-ı Kerim'de; 'Ola ki bir şeyden hoşlanmazsınız. Halbuki o şey sizin için hayırlıdır' âyetinde anlatıldığı gibi oldu.^{1[15]}

Hayatında Meydana Gelen Değişiklik:

Mısır'a gelip de bütün meydanların Selahaddin'e açılması üzerine Mısır'ın idaresi onun eline geçti. O zaman hayatı birden ve tamamen değişti. Allah Teâlânın ondan büyük bir hizmet alacağı, İslâm'a muazzam bir hizmet yapacağı düşüncesi kafasına iyice yerleşti ve böyle büyük bir hizmetle, zevk ve safanm

^{1[15]} el-Nevâdir el-Sultâniye, s.31.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/341-342.

bağdaşmıya-cağını hatırından hiç çıkarmadı. Kadı Bahâeddin İbn Şeddâd şöyle yazıyor:

"Mısır'daki devletin idaresi ve düzeni eline geçtikten sonra dünya onun gözünde bir hiç oldu. Şükür ve hamdetme aşkı gönlünde dalgalandı. Şarap içmekten tevbe etti. Zevk ü safadan, eğlenceden yüz çevirdi. Temiz ve zahmetli bir hayatı benimsedi, her geçen gün bu yolda daha ileri gitti, terakki etti."^{2[16]}

Len Paul de şöyle yazıyor:

"Artık Selahaddin kendi şahsı ile ilgili olan şeylerde bir düzenlemeye girdi. Hayat prensiplerini sertleştirdi. O her zaman zaten müttakî ve haramdan sakınan biri idi, ama şimdi bunu-daha da katılaştırdı, kesinleştirdi. Dünya zevk ü safasını, eğlenceleri ve rahat bir hayat yaşama arzularını tamamen terketti. Kendi davranışlarına, hareketlerine daha katı kurallar koydu. Çalışma arkadaşlarına karşı kendini iyi bir örnek yaptı. Bütün çalışmalarını, kâfirleri içinden çıkarıp temizleyeceği güçlü bir devlet kurmaya yoğunlaştırdı. Nitekim bir yerde şöyle dedi: Allah bana Mısır'ı verince anladım ki

^{2[16]} el-Nevâdir el-Sultâniye ve el-Mehâsin el-Yusufiye.

Filistin'i de vermeyi nasib etmiştir.

O zamandan itibaren Selahaddin'in hayatının amacı ölünceye kadar İslâm'a hizmet etmek, onu galip kılıp zafere eriştirmek oldu ve kâfirlere karşı cihad etmeye söz verdi.^{3[17]}

Cihad Aşkı:

Sultan Selahaddin cihada aşıktı. Cihad; onun en büyük ibâdeti, en büyük zevki ve ruhunun gıdası idi. Kadı İbn Şeddâd şöyle yazıyor:

"Cihad aşkı, cihad muhabbeti onun damarlarında çağlıyordu ve kalbini, kafasını kaplamıştı. Konuşmalarının konusu daima buydu. Her an onun için hazırlıklar yapıyordu. Onun için gerekli olan malzemeler, silahlar, ihtiyaçlar tesbit edilip temin ediliyordu. O, işe yarayacak insanları araştırıyor; cihadı hatırlatan, ona teşvik eden kimselere yöneliyordu. İşte bu cihad uğruna o, çoluk çocuğundan, sülâlesinden, vatanından, yuvasından ve bütün mal ve mülkünden ayrılmaya

^{3[17]} Sultan Selahaddin, s.86.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/342-343.

razi olmuş ve bir rüzgârın söküp savurabileceği kadar basit bir çadırda yaşamaya katlanmıştı. Bir kimse onun yanına oturup sohbet etme fırsatı elde etse hemen ona cihadın faziletini anlatmaya başlardı. Cihad harekâtı başladıktan sonra cihad ve mücahidlere yardım dışında hiçbir yere bir kuruş dahi harcamadığına yemin edilebilir."^{4[18]}

Sultanın bû aşk derecesindeki halini ve heyecanım şu sözlerle tasvir eder:

"Savaş alanında sultanın durumu insana, tek oğlunu kaybetmiş bir ananın ciğerinin yanışını, ızdırabını anlatır gibi olurdu. Bir saftan bir safa atının üstünde koşturur, durmadan dolaşır, askerleri cihada özendirir, teşvik ederdi. Bütün ordunun arasında dolaşır, Yâ lel îslâm= İslâm'a yardıma koşun' diye bağırır, bir taraftan da gözlerinden yaşlar boşanırdı."^{5[19]}

"Bütün gün boyu sultan bir lokma bile ağzına yiyecek koymadı. Sadece doktorun ısrarı ve tavsiyesi üzerine bir şerbet içiyordu. Saray doktoru bana dedi ki: Bir keresinde sultan cuma gününden pazar gününe

^{4[18]} el-Nevâdir el-Sultâniye, s.16.

^{5[19]} A.g.e, s.155.

kadar birkaç lokmadan başka bir şey yemedi. Savaş alanından başka hiçbir şeyle ilgilenmiyor, hiçbir şey aklına gelmiyordu. ^{6[20]}

Kesin Sonuç Alınan Hıfîn Savaşı:

Çeşitli çabalardan ve karşılaşmalardan sonra nihayet tarihte kesin bir sonuç sağlayan savaşla karşı karşıya gelindi. Bu savaş Filistin'deki hristiyan devletine son veren, Haçlıların işini bitiren, onların varlığına sünger çeken bir savaştı. İşte Hıfîn savaşı bu idi; 24 Rebûlâhir 583 H.ye rastlayan 1187 miladî yılında Cumartesi günü yapıldı. Bu savaşta müslümanlara feth-i mübîn (=açık seçik, en büyük, muhteşem zafer) nasib oldu.

Len Paul bu savaş alanını tasvir ederken diyor ki: "Hristiyan ordusunun seçkin ve güzide savaşçı asin kerleri esir alındı. Kudüs kralı Gai ve kardeşi Chatillon (Huneyn)'in reisi Tanen of Humprey ve Sebitar'm öncüleri ve şanlı, şöhretli hristiyanlarm hepsi esir edildi.

^{6[20]} A.g.e, s.155.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/343-344.

Geride kalan Filistin'in bütün hristiyanları cesur ve kahraman müslümânî arın himayesinde idiler. Canlı olarak kurtulan Hristiyan ordusunun piyade veya atlı askerlerinin hepsi müslümanlara esir düşmüşlerdi. Müslüman askerler tek tek kendi esir aldığı hristiyanları çadır ipleri ile otuzar otuzar bağlamış götürürken görülüyordu. Yerlere serilmiş Haçlılar, kesilmiş kollar, bacaklar birbiri üstüne öyle yığılmıştı ki sanki taş üstüne taş yığılmış gibiydi. Kesilmiş kelleler yerde sanki kelle değil de karpuz tarlasında saçılmış karpuzlar gibi gözüküyordu."^{7[21]}

"Uzun süre, kanlı savaşın yapıldığı ve otuzbin kişinin öldürüldüğü söylenen bu harp meydanında beyaz beyaz kemiklerin meydana getirdiği öbeklerin, yığınların ta uzaklardan göze çarptığı ağızdan ağıza anlatıldı durdu. Vahşi hayvanlar yedikten sonra arta kalan leş parçaları ovada yer yer dağılmış olarak görülüyordu."^{8[22]}

^{7[21]} Sultan Selahaddin, s.187-188.

^{8[22]} A.g.e,s.189.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/344-345.

Sultan Selahaddîn'in Dînî Hamiyyeti:

fetih ve zaferle birlikte Şu olay da tarihte bir hatıra olarak kalacaktır. Sultan Selahaddin'in dinî na-miyyeti ve iman gücü anlatacağımız Şu olaydan daha iyi tahmin edilebilir. Bu olayı İngiliz tarihçisinin ağzından dinlememiz daha uygun olur:

"Selahaddin Eyyubî, çadırını meydanın ortasına kurdurdu. Çadır kurulduktan sonra esirlerin, huzuruna getirilmesini emretti. Kral Gai ile Reginald Chatil-lon birlikte içeri getirildiler. Sultan Kudüs kralı Gai'yi yanına oturttu. Onun susamış olduğunu görerek, karla soğutulmuş bir kâse su verdi. Gai suyu içti ve sürahiyi içmesi için Reginald'a verdi. Sultan bu harekete kızdı ve tercümanı aracılığı ile Şöyle söyledi:

—Krala söyle, ben o adama su vermedim, Kral Gai verdi. Kime ekmek, su verilirse o kişi emânda sayılır, onun hayatı garanti edilmiş olur. Ama bu adam böyle değildir emânda bile benim intikamımdan kurtulamayacaktır.

Selahaddin Eyyubî böyle söyledikten sonra ayağa kalktı. Reginald'in karşısına geldi. Reginald, çadıra girdiği andan itibaren hep ayakta bekliyordu. Sultan ona dedi ki: Bak, ben seni öldürmeye iki defa yemin ettim. Birincisi; sen Mekke ve Medine'ye saldırmak istediğin zaman, ikincisi de; sen hile ile Mekke'ye giden hacıların yollarını kesip onlara saldırdığın ve insafsızca öldürdüğün zaman^{9[23]} Bak şimdi ben senin o terbiyesizliğinin ve hakaretinin intikamını alıyorum, dedi. Dediği gibi kılıcını çekti ve söz verdiği gibi Reginald'i kendi eli ile Öldürdü. Kellesinin kopmasına az bir şey kalmıştı, muhafızlar gelerek onu tamamladı.

Kral Gai bu manzarayı görünce titredi. Sıra kendisine geldi zannetti. Fakat Sultan Selahaddin onu teskin etti ve dedi ki: Sultanların, kralları öldürmesi âdet değildir, bu onun şanına yakışmaz. Bu adam defalarca anlaşmaları bozmuştu, sözlerini çiğnemişti, olan oldu, geçti gitti. İş bitti vesselam."^{10[24]}

İbn Şeddâd'm yazdığına göre Sultan, Reginald'i is-

^{9[23]} Kadı İbn Şeddâd'm rivayetinde şöyle bir ek bilgi var: O çaresiz hacılar insanlık adına ondan merhamet dileyince onlara küstahça: "Muhammed'inize söyleyin de sizi kurtarsın!" demişti. Bu olay ve söz Selahaddin'e ulaşmıştı da bunun üzerine; eğer bu edepsizi ele geçirsem onu mutlaka öldüreceğim, diye söz vermişti.

^{10[24]} Sultan Selahaddin, s.188.

tetti ve şöyle dedi: "İşte al, şimdi ben Muhammed (a.s.) Efendimizin intikamını alıyorum." İbn Şeddâd şunu da kaydediyor: "Sultan önce onu İslâm'ı kabul etmeye çağır-
dı, fakat o bunu kabul etmedi."¹¹[25]

Kudüs'ü Fethi

Hittîn zaferinden sonra Sultan Selahaddin'in sabırsızlıkla beklediği o mübarek fırsat hemen geldi. Yaniö Kudüs'ü fethetme fırsatı.

Kadı İbn Şeddâd şöyle yazıyor:

"Sultan Kudüs'ü o kadar düşünüyor, onun hakkında öyle dertleniyordu ki; dağların bile tahammül ede-
.-: miyeceği bir yük taşıyordu kalbinde."¹²[26]

Aynı sene, 583 H. (1127 m.) yılının Receb ayının-
27'sinde Sultan Kudüs'e girdi. Hz. Peygamber Efendi-
mizin miraç gecesinde bütün peygamberlere namaz
kıldırıldığı, İslâm'ın ilk kiblesi Kudüs tam tamına 90 sene
sonra yeniden İslâm idaresine girdi. Ne güzel ilâhî bir
tesadüftür ki Sultan, yine öyle bir miraç gecesine rast-

¹¹[25] el-Nevâdir el-Sultâniye, s.64.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/345-347.

¹²[26] A.g.e, s.213.

layan günde Kudüs'e girdi.

Kadı İbn Şeddâd şöyle yazıyor:

"Bu, muhteşem bir zafer, muazzam bir fetih, coşku* lu bir girişti. Bu mübarek girişte pek çok ilim ehli,,; sanatkâr ve tarikat erbabı vardı. Çünkü, sahil bölgelerinin tamamen fethedildiği ve sultanın niyetinin de (Kudüs'ü fethetmek olduğu) haberi gidince Mısır'dan, Suriye'den âlimler, Kudüs'e doğru harekete geçtiler. Bilinen, tanınan kişilerden gelmeyen yoktu. Tekbirler, tehliller (Allahu ekber, La ilahe illallah) getirilerek, dualar yapılarak yeri göğü inleyen bir ses ve edâ ile giriliyordu. (90 sene sonra) ilk kez yemden cuma namazı kılındı. Kubbetü's-Sahra mescidine haç dikilmişti, o indirildi. Heyecan dolu müthiş bir manzara idi. İslâm'ın galip gelişinin ve Allah Teâlâ'nın yardım ve lütfunun inişinin gözle görülen bir manzarasıydı bu."^{13[27]}

Nureddin Zengî merhum büyük bir titizlikle ve özenle, dinî bir heyecan ve zevkle, büyük bir masrafla Kudüs için çok güzel bir minber yaptırmıştı. Kudüs fethedilip de Allah orayı tekrar müslümanlara nasip edin-

^{13[27]} A.g.e, 3.66.

ce bu minberi oraya dikmeye ahdetmiş, hazırlığını yapmıştı. Selahaddin, Haleb'den o minberi getirtti ve Mes-cid-i Aksâ'ya diktirdi^{14[28]}

İslâm Ahlâkının Tezahürü:

Selahaddin Eyyubî'nin bu olayda gösterdiği merhameti, anlayışı, bağışlayıcılığı gelin yine o hristiyan tarihçiden dinleyelim:

"Selahaddin Eyyubî bu olayda gösterdiği yüce duyguları, âlicenaplığı, merhamet ve içten gelen şerefli ve asil davranışı daha Önceki olaylarda bu ölçüde göstermemişti. Kudüs müslümanlara teslim edilirken onun emrinde olan komutanlar, askerler ve sorumluluk taşıyan kişiler şehrin çarşı ve sokaklarında nizam ve intizamı kurmuşlardı. Bu askerler ve komutanlar eziyeti, zulmü, her türlü haksızlığı engelliyorlar, hiçbir adaletsizliğe meydan verdirmiyorlardı. İşte bu düzen ve intizamın sonucu olarak hiçbir hristiyana zarar ziyan verilmedi. Şehrin

^{14[28]} Tarih-i Ebu'l Fidâ tercemesi.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/347-348.

dışına çıkan bütün yollar Sultan'ın muhafızları tarafından tutulmuştu. Son derece güvenli, dürüst bir insan olan komutan Baba Davud'a yetkiler verilmiş ve fidyesini (savaş tazminatından her kişiye düşen para) veren her şehirlinin serbestçe çıkıp gitmesine izin vermesi kendisine emredilmişti."

Sonra Sultan Selahaddin'in kardeşi el-Âdil'in ve Patrikle diğerlerinin binlerce köleyi (esiri) serbest bırakışı anlatarak şöyle devam eder:

"Artık Sultan, komutanlarına dedi ki: Kardeşlerim, benim kardeşim kendi adma, patrik ve adamları kendi adlarına iyilik ve hayır yaptılar. Şimdi de ben kendi adıma hayır yapıyorum, diyerek komutanlarına emir verdi. Şehrin caddesinde, sokağında, meydanında, köşesinde tellallar bağırttırarak; fidyesini ödeyebilecek parası olmayan ne kadar yaşlı adam varsa hepsinin serbest bırakıldığını, istediği yere gidebileceğini ilan ediniz, dedi.

Böylece bu durumdaki insanlar topluca Baazzir kapısından çıkmaya başladılar. Güneş doğarken başladı, güneş batmaya kadar öyle devam etti. İşte bu da Sultanın fakirlere, güçsüzlere yaptığı hayır ve

hasenattı. Elhasıl işte bu şekilde Sultan Selahaddin bu mağlupol-muş ve fethedilmiş şehre ikram ve izzetini göstermişti.

Sultan'ın bu iyilik ve âlicenaplığını iyice düşünür de diğer taraftan Haçlıların 1099 yılında Kudüs'ü fethettikleri zaman şehre girişlerinde yaptıklarını hatırlarsanız, Selahaddin'in ve müslümanların büyüklüğünü daha iyi anlarsınız. Müslümanların bu âlicenaplığına karşılık bakınız Haçlılar ne yapmıştı:

Haçlılar Kudüs'e girdiklerinde hristiyanlar şehrin cadde ve sokaklarından geçerken oralarda ölmüş veya yarı canlı yatan insanları soymuşlardı. Masum ve çaresiz müslümanlar Haçlıların merhametsiz işkence ve zulümlerine uğramışlardı. Haçlılar insanları diri diri yakmışlar, Kudüs'ün surları üzerine ve çatılara çıkararak sığınan insanları mızraklayarak aşağılara fırlatmışlardı. Onların yaptıkları bu vahşilikleri hristiyan dünyası kendisine şeref kabul etmişti.

Haçlı zâlimler bu mübarek şehri zulümle, kanla boğarlarken, İsa (a.s.)'m merhamet,sevgi ve şefkat nasihatları verdiği ve; 'Merhamet edip acıyanlar hayırlı ve mübarek kişilerdir. Allah'ın lütfü ve hayrı onların üzerine

iner' buyurduğu bu Őehirde Haçlıların yaptığı merhametsizliği, acımasızlığı hristiyan dđnyası neşe ile karŐılamıŐtı.

Bu mđbarek ve kutsal Şehri hristiyanlar mđslđmanların kam ile bir mezbahaya çevirirken Hz. İsa'nın bu öđđdđnđ unutmıŐlardı. O merhametsiz, gaddar hristiyanların talihine bakınız ki Sultan Selahaddin'in eli ile onlara adalet, merhamet dağıtılıyor, iyilik yapılyordu.

Allah'ın sıfatları içinde en bđyđk sıfatı merhamet sıfatıdır. Merhamet adaletin tacı, onun ihtiŐamıdır. Adaletin haklı ve yerinde olarak birinin canını alabildiği yerde, merhamet can kurtarabilir.

Sultan Selahaddin'in baŐarıları içinde en önemlisi olan Kudđs'đ nasıl aldığını, Şehre nasıl girdiğini ve Őehirde neler yaptığını eğer dđnya bir bilseydi, tek başına onun bu baŐarisının sadece kendi zamanında ve devrinde değil, bđtđn devirler ve zamanlar içinde onun eŐi,

benzeri bulunmayan yiğit, merhametli, adaletli, üstđn ve yđce duygulu, ihtiŐamlı, onurlulukta tek ve

yegâne bir insan olduğunu anlardı.^{15[29]}

Haçlı Akını:

Kudüs'ün fethi ve Hittîn'deki aşağılayıcı yenilgi Avrupa'da kin ve öfke yangınına yeniden alevlendirdi ve bütün Avrupa'yı Suriye'deki küçük bir devlet üzerine harekete geçirdi. Hemen hemen meşhur savaş tecrübesi olan bütün komutanların ve ünlü kralların Frederik Kayzer'in, Arslan yürekli Rişard'm, İngiliz ve Fransız krallarının; Sicilya, Avusturya, Flander ve Burgundi duklerinin içinde bulunduğu, zırhlara bürünmüş ordularla coşup geldi. Bunların karşısında tek başına Sela-haddin Eyyubî ve birkaç yakını vardı. Andlaşma yaptığı kimselerle, bütün İslâm âlemi onu destekliyordu.^{16[30]}

Sultanın Görevinin Tamamlanması ve Barış:

Beş sene süren kan döken ve kan içen

^{15[29]} Sultan Selahaddin, s.202-205.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/348-351.

^{16[30]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/351.

savaşlardan sonra 1192 milâdî yılında Remle'de, savaşmaya takat ve mecali kalmayan iki hasım taraf arasında barış yapıldı. Kudüs ve müslümanların fethedip ellerine geçirdikleri şehirler yine onların elinde kalacaktı. Sahildeki Akkâ'da bulunan küçük site devleti hristiy anlarda kalacaktı. Bütün ülke Selahaddin Eyyubî'nin idaresi altına girmiş oluyordu. Selahaddin, üzerine aldığı hizmeti, daha doğru bir deyimle Allah'ın onun üzerine yüklediği, eline teslim ettiği görevi kendi elleriyle başardı.

Hristiyan tarihçi, onun başarısının ve Haçlı savaşlarının uğursuz çizgisinin sona ermesini şöyle anlatır:

"Kutsal savaş son buldu. Beş sene süren savaş bitti. 1187 yılının Ağustos ayında Hittîn'de müslümanların galibiyetinden önce Ürdün nehrinin batısında müslümanların elinde bir adımlık bile yerleri yoktu. 1192 yılının Eylül ayında Remle'de barış olunca Sur şehrinden tut da Yafaya kadar bütün sahil boyunca basit küçük bir yer hariç her taraf müslümanların eline geçti.

Bu barış andlaşması maddeleri üzerinde Selahaddin'in kesinlikle utanmasını gerektirecek bir şey yoktu. Haçlıların fethettiği daha önceki bölgelerin çoğu Fran-

sızların elinde kaldı. Fakat sadece can ve mal göz önüne alınırsa bu sonuç gayet önemsiz ve basit kalır. Ro-ma'daki papanın feryadını duyar duymaz bütün hristiyan dünyası silahlandı. Kayzer Frederik, İngiliz ve Fransız kralları, Sicilya, Avusturya Leopold'u, Burgundi dükü, Flander kontu, yüzlerce meşhur baron ve bütün hristiyan milletlerin liderleri, Kudüs'ün hristiyan kralı ve Filistin'in diğer eyâlet valileri bütün gayretleri ile yıkılmak üzere olan Kudüs hristiyan krallığını kurtarmak ve yeniden güçlendirmek üzere harekete geçtiler. Fakat sonuç ne oldu? O sırada Kayzer Frederik ölüp gitti. İngiliz ve Fransız kralları kendi ülkelerinin idaresini düzeltmekle meşgul oldular ve sefere katılmadılar, en değerli askerleri de İlyâ topraklarında mahv-olup toprağa girdi. Fakat Kudüs buna rağmen Sultan Selahaddin'de kaldı. Sadece sahildeki küçük Akkâ site devleti, isimden ibaret bir hristiyan devlet olarak kaldı.

Üçüncü haç savaşlarında bütün hristiyan dünyasının birleşik gücü savaşmak için geldi. Fakat Selahaddin'in kuvvetlerine zerrece bir zarar veremediler. Selahaddin'in askerleri, aylarca süren ağır eziyetlerden

ve senelerce tehlikelerle yoğrulduktan sonra bitkin düşüp lime lime olmuşlardı. Ama hiçbirinin ağzından bir kelime ile de olsa şikâyet çıkmıyordu. Savaşa çağrıldıkları zaman mübarek bir işe canlarını kurban etmek için hiçbiri hayır demedi.

Dicle nehrinin uzun, derin vadilerinde duran sultana bağlı ülke valilerinin gönlünde, sürekli yardıma çağrılmaktan ötürü belki şikâyet meydana gelmiş olabilir. Lâkin herşeye rağmen kendi kuvvetlerini Sultanın emrine büyük bir debdebe ile, iyi niyetlerle getirip teslim ettiler. Son savaş Civârisevf de oldu. Bu savaşta Musul askerleri büyük bir mertlik ve cesaret örneği gösterdiler. Bu savaşların hepsinde Sultan daima Mısır ve Irak askerlerinden yardım göreceğine güvendi."^{17[31]}

Vefatı:

Nihayet kutsal görevini yerine getirerek, İslâm' âlemini Haçlılara esir düşme tehlikesinden koruduktan sonra 27 Safer 589 tarihinde İslâm'ın bu vefakâr yiğit

^{17[31]} A.g.e,s.310-312.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/351-353.

evladı dünyadan göçtü. Öldüğü an yaşı henüz 57 idi.^{18[32]} . Kadı Bahâeddin b. Şeddâd, Sultan'm ölümünü şu şekilde anlatıyor:

"27 Safer gecesı Sultan'm hastalığının on ikinci gününü idi. Hastalığı şiddetlendi, gücü azaldı. Büyük ve ruhanî üstünlüğü olan Şeyh Ebu Cafer İmam el-Kellâse'ye haber gönderilerek, herkesin başına gelecek olan Ölüm saati şayet o gece gelirse telkinde bulunmak ve Allah'ın adını andırmak için başucunda bulunsun diye saraya davet edildi.

Geceleyin Sultanın yolculuk için ayağını üzengiye atmak üzere olduğu anlaşılıyordu. Şeyh Ebu Cafer yanına oturmuş, Kur'an-ı Kerim okuyor ve zikirle meşgul oluyordu. Üç günden beri Sultana bir dalgınlık gelmişti. Kendinden geçiyor, ara sıra kendine geliyordu. Ebu Cafer Kur'an okurken 'Hüvellâhüllezi Lailâhe illâhu. Alimül gaybi veşşehâdeti=Hiçbir ilâhın olmayıp sadece kendisinin var olduğu Yüce Allah, gözle görüleni de görülmeyeni de bilendir.' âyetine gelince Sultan kendine geldi. Dudaklarında bir tebessüm belirdi, yüzü

^{18[32]} Sultanın doğumu 532 H. yılında olmuştur. (Ebu'l Fidâ)

neşelendi ve; doğrudur, dedi. Böyle söyledi, canını canları yaratana teslim etti. Safer ayının 27'si olan Çarşamba günü şafak vakti beden kafesinden kurtulup cennet bahçesine uçtu.

Hulefâ-i Râşidînin vefatlarından sonra müslümanların başına sanki böyle acı hiçbir gün gelmemiş gibi idi. Kale, şehir ve fezayı bir matem kaplamıştı ki tarif edilemez bir tedirginlik yağıyordu her tarafa. Nasıl bir elem ve ızdırap olduğunu, her tarafı nasıl şaşkınlık sessizliği kapladığını ancak Allah bilir. Ben eskiden insanların başkaları uğruna canlarını kurban ettiklerini, onun adına canını feda ettiklerini duyardım da, bunların gerçek olmayan temenniler ve zoraki gösteriler olduğunu zannederdim. Fakat bugün gördüm ki, bu bir hakikattir. Bizzat ben ve pek çok insan öyle idik ki, imkânı olsaydı onun hayatını devam ettirmek için canlarımızı hemen verebilirdik. Onun canı geri gelseydi kendi canlarımızı hemen karşılığında verirdik."

Kadı İbn Şeddâd şöyle yazıyor:

"Sultanın mal mülk olarak geriye bıraktığı (terake=miras) sadece 47 dirhemden ibaretti. Hiçbir arazi, bağ, bahçe, tarla, ev, dükkân bırakmamıştı. Teçhiz ve

tekfininde bir kuruş bile onun mirasından harcanmadı. Bütün masraflar ödünç para ile karşılandı. Hatta kabir sandukası bile ödünç para ile alındı." Kefen ihtiyacını, onun veziri ve özel sekreteri olan muhterem insan Kadı İbn Şeddâd helâl bir yoldan temin etti.^{19[33]}

Derviş Hayatı Yaşayan Sultan:

Kadı İbn Şeddâd, Sultanın yaşayış tarzını, ahlâk ve alışkanlıklarını, özelliklerini şöyle anlatır:

"Sultan son derece sağlam imanlı, kesin inançlı bir müslümandı. Akaid ve inançlarında ehli sünnet vel cemaat mezhebinde ve itikadında idi. Namazlarına, dinî görevlerine çok bağlıydı.  ir keresinde; seneler geçti ben bir tek namazımı dahi cemaatsiz kılmadım, demişti.

Hasta halinde dahi imamı çağırır ve zorlanarak ayağ a kalkar namazım cemaatla kılardı. Derecesine göre sünnetlere devam eder, gücü yettiğ , fırsat

^{19[33]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam  nderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/353-355.

bulduğu ölçüde gece nafile namaz kılmaya kalkardı. Eğer gece nafile (teheccüd) namazını kılamadığı olursa (Şafii mezhebine uygun olarak) sabah namazından önce kılardı. Onu son hastalığında da ayakta namaz kılariken gördüm. Sadece kendinden geçtiği son üç günde namazı geçirdi.

Ramazanda oruç tutmaya çok bağlıydı. Birkaç kaza orucu vardı. Kadı İbn Şeddâd 'm hatıra notlarında yazıldığına göre o, kazaya kalan borçlarını ölümünden önce Özenle tuttu. Tedavi eden zât her ne kadar bundan menetti ise de; yarın ne olacak bilmiyorum, diyerek reddetti. Nitekim onları kaza ettikten sonradır ki kendini ilâhî emre teslim edip bu dünyadan çekip gitti.

Hac yapmayı çok arzu etmesine rağmen buna hiçbir zaman fırsat bulamadı. Vefat ettiği sene kesin karar

vermişti, ama yine de buna fırsat bulamadı, ölüm geldi, Kur'an-ı Kerim dinlemeyi çok severdi. Dinlerken çok kere gözlerinden yaşlar boşanırdı. Çok ince kalpli, hassas yapılı, merhamet dolu bir insandı. Her zaman yaptığım gibi bir gün yanma durdum da namaz kılıyor-

dum. Baktım ki secdede uzunca kaldıktan sonra secde yaptığı yer ve sakalı göz yaşları ise ıslanmış. Ne dua okuduğunu duymadım. O günden beri duasının kabul olduğunun alâmetleri görülmeye başladı. Haçlı ordusunda, dağılma alâmetleri görülmeye başladı. Sonunda saldıran askerler Kudüs düşüncesini bırakarak Remle'ye doğru çekip gittiler."^{20[34]}

Güzel Ahlâkı:

ibadetlerine ve güzel amellerine ek olarak idarecilik yönünden de üstünlükleri, güzel meziyetleri vardı. Adalet, bağışlama, yumuşak huyluluk, cömertlik, mertlik ve asalet, sabır ve dürüstlük, cesaret ve yiğitlik, azamet ve üstünlük, azimlilik gibi meziyetlerle süslü idi.

Kadı İbn Şeddâd şöyle yazıyor;

"Haftada iki kere çarşamba ve perşembe günleri genel izin verilirdi. Fakihler, kadılar, âlimler ve davalılar hazır olurdu. Zengin, fakir, küçük büyük, yaşlı erkek ve kadınlara varıncaya kadar gelmelerine izin verilirdi.

^{20[34]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/355-356.

Seferde hizada bu hiçbir zaman terkedilmedi. Bizzat bir keresinde gece gündüz boyu kendisi davalara baktı, kâğıtları, fermanları imzaladı. Hiçbir dilek ve ihtiyaç sahibini eli boş geri çevirmedi. Bunlarla birlikte Kur'an-ı Kerim okumakla ve zikirle de meşgul oldu.

Eğer biri feryad eder, şikâyette bulunursa bizzat kendisi ayakta o kişinin davasını takip eder, onun yardımına koşar, bütün benliği ile o kişinin derdine der-

man olmaya çalışır, bundan derin bir haz alırdı. ..

Bir keresinde sade bir vatandaş sultanın çok düşkün olduğu oğlu Takiyyddn'den davacı oldu. Sultan oğlunu derhal istetti ve davayı takip edip dinledi. j |

Bizzat Sultanın kendisi aleyhine adamın biri bir dava açmıştı. Davacı haklı olduğunu isbat edememesine rağmen Sultan onu eli boş göndermedi. Bir hil'at ve bir miktar para vererek taltif edip gönderdi."

Çok sabırlı ve zorluklara tahammül eden bir yapıya sahipti. Tarihi İbn Hallikn diyor ki:

"Arkadaşlarının ve hizmetçilerinin hatalarını, kusurlarını görmemezlikten gelirdi. Bazı kereler hoşuna gitmeyen veya kendisini zen bir şey duysa dahi ona

üzüldüğünü belli etmez ve o kişiye davranışlarında bir fark göstermezdi. Bir gün su istedi, su gelmedi. Tekrar istedi yine gelmedi. Öyle oldu ki aynı toplantı içinde beş kere istemesine rağmen su gelmedi. Sonunda dedi ki: Arkadaşlar, susuzluktan ölüyorum. Bunun üzerine hemen su geldi de Sultan içti. Neden gecikti diye bir şey demedi.

Bir keresinde ağır hastalağından kalkarak rahatlamak için yıkanmak istedi. Banyoda suyun çok sıcak olduğunu gördü, soğuksu istedi. Hizmetçi suyu getirdi, su çalkalanarak üzerine döküldü. Zayıflığından dolayı ona eziyet verdi. Tekrar soğuk su istedi. Bu sefer su kabı olduğu gibi üzerine devrildi. Nerede ise ölümden döndü, yine de ancak: Söyle, beni öldürmeye kasdm mı var? dedi. Hizmetçi özür diledi, o da hiçbir söz söylemeyip sustu. Hiçbir soruşturma yaptırmadı."

Kadı İbn Şeddâd onun komutanların ve diğer yetkililerin hatalarını bağışlamasını, onun yumuşak kalbli ve merhametli oluşunu şöyle anlatır:

"Cömertliği, eh açıklığı o halde idi ki, bazı kereler fethedilmiş eyâletlerin gelirini bahşettiği olurdu. Kara Arslanoğlu adında bir komutan böyle bir isteği

olduğunu ona arz etti, o da bahşetti.

Bazan bir kısım malzemeleri satarak heyetlere ikram ve izzet yapardı. Hazine görevlileri kimi zaman bir miktar parayı; Sultan görürse onu da sarfeder, ola ki nazik bir zamanda acilen lâzım olur diye bir köşeye saklardı. Bir keresinde o başkalarını misâl vererek dedi ki: Öyle bir takım insanlar var ki, onların gözünde para ile toprak aynı şeydir. Bana göre bu sözü ile o, kendini anlatmıştır."²¹[³⁵]

"Vefakârlık, mertlik ve asalettteki durumu şöyleydi; görüşmek ve ziyaret etmek için gelenleri isterse kâfir olsun, eli boş göndermezdi. Sayda valisi görüşmek için gelmişti. Sultan ona çok iltifat edip hal hatır sordu. Kendisi ile aynı sofrada yemek yedirdi. Ama bununla birlikte onu İslâm'a davet etti. İslâm'ın üstünlüklerini, güzelliklerini belirterek İslâm'a girmesini teklif etti. Bu mertlik ve asaletin bir sonucu olarak en büyük rakibi Richard'a hastalığında sürekli buz ve meyve gönderdi"²²[³⁶]

Sultan çok asil duygulu, ince yürekli, merhametli

²¹[³⁵] el-Nevadir el-Sultâniye, s.13-14.

²²[³⁶] el-Fethu'l Kıssîfil Fethil Kudsî, İmadeddin el-Kâtip.

bir insandı. Zulme tahammül edemezdi. Haksızlığa, eziyete uğramış zavallı bir kimsenin acıklı halini görmeye dayanamazdı. İbn Şeddâd şöyle yazıyor:

"Bir keresinde hristiyan yaşlı bir kadın ona geldi. Göğsünü yumrukluyor ve durmadan ağlıyordu. Sultan sebebini sorunca: Bir eşkiyanın gelip küçük kızımı çadırımdan alıp kaçırdığı için gece boyu feryad edip ağladım. Sonra biri bana; sultan çok şefkatli ve merhametlidir. Git ondan imdat dile, dedi. Ben de kalktım, sizdeft yardım istemeye geldim. Ben kızımı artık ancak sizden alabilirim, dedi. ; -

Sultan kadının haline çok acıdı. Gözleri yaşlarla doldu. Hemen birini ordu pazarına göndererek bu kızı kimin satın aldığı araştırıp bulması için emir verdi. Kim satın aldıysa verdiği paranın kendisine verilerek çocuğunun getirilmesini istedi. Biraz sonra, giden askerın kız çocuğunu omuzuna almış olarak getirmekte olduğu görüldü. İhtiyar kadın yere kapandı, alnını yere koyarak uzun süre kendi (batı) dilinde bir şeyler söyledi durdu, sonra da sevinç ve neşe içinde

çocuğunu alıp gitti. "^{23[37]}

Fatimî Devleti'nin Çöküşü ve Selahaddin'in İkinci Başarısı:

Sultan Selahaddin Mısır'da Ubeydî devletine (genellikle Fâtımîler adı ile meşhurdur) son verdi. Bu devlet 299 H. yılından 567 yılına kadar ikiyüz altmış sekiz sene şanla, ihtişamla ayakta kaldı. İslâm dünyasının büyük bir bölümünün itikad ve amellerine, ahlâk ; rveičtimaî yapısına büyük ve derin tesir yaptı. Bu idare dönemi tuhaf inançlar, enteresan ve acaib hükümler, gülünç kanunlarla dolu idi. Bunlardan birkaçını örnek olarak meşhur tarihçi Makrizî'nin kitabı el-Hıtat ve'l-Âsâr' dan takdim ediyoruz:

"362 H. yılında miras kanununda değişiklik yapıldı ve eğer ölen kişi geride kız çocuğu bırakmışsa oğullara, yeğenlere, amca ve sâirelere hiçbir pay verilmeyecek diye kanun yapıldı. Bu kanuna karşı gelmeyi, Hz. Fâtuna (r.a.)'ya düşmanlıkla eş kabul

^{23[37]} el-Nevâdir el-Sultâniye, s.26.

Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/356-359.

ettiler. Hilâli gözetlemek bütün Mısır'da yasaklandı. Oruç ve bayram hesapla yapılmaya başlandı.

372 H. yılında bütün Mısır ülkesinde teravîh resmen men edildi. İmam Mâlik'in Muvatta isimli hadis kitabından bir tane ele geçirilmesi üzerine bir kişi teşhir edildi.

393 H. yılında 13 kişi kuşluk namazı kıldılar diye suçlanarak dövülmüşler ve teşhir edilmişlerdir. 595 H. yılında Mısırlıların çok sevdiği (bir sebze olan) nielûhiye, Hz. Muâviye çok severdi diye yasaklanmıştır. Cercîr'i de Hz. Âişe (r.a.) severdi diye yasaklamışlardır. O sene bütün camilere, duvarlara, kabirlere, çöllere sefefe küfür ve sövgüler yazdırıldı. Süslü levhalar halinde astırıldı. 411 H. yılında el-Zâhir Li İ'zâzidî-nillâh, şaraba genel izin verdi. Zevk ü safa, eğlenceler ve oyun oynamalar aldı yürüdü. O sene bütün memlekette çok pahalılık ve yaygın hastalık vardı. Halk sarayın etrafında toplanıyor, "açız, açız" diye bağıyordu. Soygun yaygınlaşmıştı.

424 H.de henüz dört yaşında olan veliahdın geçit alayı çıktı. Bütün çarşı süslenmişti. Halk yerleri Öpüyordu.

O halifelerden öyleleri vardı ki, yaşlan çok küçükken halife yapılmış, müslümanların da onlara itaat etmesi farz kabul edilmişti. Mustansırbillah halife olduğunda yedi yaşındaydı. Âmir biahkânillah da halife olduğunda beş yaşından bir ay birkaç gün büyüktü. El-Fâiz binasrulah da halife olduğu sırada ancak beş yaşındaydı. Âdîd Li dinillah ise halife olduğu sırada on iki yaşındaydı. ^{24[38]}

Selahaddin Eyyubî'nin devletinin başlangıcı, Fatimî devletinin sonu ve yeni bir devrin başlaması oldu. Mısır'da Şîilik ve Rafizîliğin izleri silinmeye başladı. Sünnet gelişti. Yer yer medreseler kuruldu. Buralarda ehli sünnet âlimleri ders vermeye başladı. Gitgide Fâtımîlerin bütün izleri silindi gitti. Aşağı yukarı üç-yüz yıl Mısır'ın resmî mezhebi olan İsmâîlîlik bu yeni devrin açılması ile birlikte kimsesiz ve garip kaldı. Mısır tarihçisi Makrizî diyor ki:

"Şîilik, İsmâîlîlik ve İmâmîlik mezhebi gizlendi. Sonunda bütün Mısır ülkesinde hiçbir şekilde varlığı kalmadı."

^{24[38]} Kitab el-Hitât ve el-Âsâr, Makrizî, s.340.,355.

Ubeydî (Fatimî) devletinin bu bir asırlık dönemi İslâm için bir musibet devri idi. Bu dönemde sürekli şeriatla, sünnetle, akaid ve ahlâkla alay edilir, eğlenilir, ilim ehli ve sünnet erbabı yenik ve perişan bırakılırdı. Aşağılık karakterli, serseri ve ahlâksız insanlar üstün ve hâkim kılınırdı.

Allâme Makdisî, Kitab el-Ravdateyn fi Ahbâri Devleteyn isimli kitabında o devri anlatırken bakınız ne yazıyor:

"Bu belâ İslâm'ın tepesinde, kurulduğundan yıkılışına kadar devam etti. Yani 299 H. yılının Zilhicce ayında başladı, 567 senesine kadar devam etti. Onların devrinde Rafizîlik arttı, sultaları güçlendi. Halka vergiler kondu. Başkaları bunlara uydu. Suriye sınırlarında yaşayan dağlılardan Nusayrîler, Dürzîler, Haşîşîler (esrarkeşler) bunlardan birer taife olup onların etkisi ile daha da sapık inançlara saptılar. İsmâîlîler'in onların üzerindeki etkisi bunların aşırı cahil oluşlarından dolayı oldu. Onlara yaptıkları kadar başkalarına etki yapamadılar. Onların idare döneminde Avrupalılar, Suriye'nin ve Arap yarımadasının pek çok şehrini zaptettiler. Bir süre Atabeklerin kuruluşuna ve

Selahad-din gibi bir mücahidin ortaya çıkışma kadar devam etti. O Selahaddin ki, İslâm ülkelerini yeni beştan kâfirlerin elinden geri aidi ve Allah'ın kullarını onların tasallutundan kurtardı.^{25[39]}

Büyük bir dinî ve ahlâkî inkılâbın gelmesini gerektiren bu saltanatın çöküşünün, sağlam inançlı müslümanları ve sünnet aşıklarını sevindirmesi gayet tabii bir şeydi. Doğumundan ancak 29 sene önce bu inkılâbın olduğu Allâme Makdisî, bunun sonucu olarak meydana gelen değişimleri ve etkileri bizzat gözleri ile görmüştür. Sevincini şu kelimelerle dile getirmektedir:

"Bu saltanat bitti. Bununla birlikte Mısır'da İslâm'ın zelil kılınışının devri de sona erdi."^{26[40]}

Hafız İbn Kayyim kendi kitabı es-Sauâiku'l-Mür-sele' de Bâtmîlerin yükselişim ve etkilerini, sonra da Nureddin'in ve Selahaddin'in eliyle bu saltanata nasıl son verildiğini şu heyecanlı sözlerle anlatır:

"Bâtmîlerin fikir, görüş ve iddiaları doğuda son buldu. Batıda da gittikçe ortaya çıkmaya başladı. Nihayet zamanla güçlü bir hareket halini aldı. Ayakları

^{25[39]} Kitab el-Ravdateyn fi Ahbâri Devleteyn, c.1, s.201.

^{26[40]} A.g.e, c.1, s.200.

yer tuttu. Önderleri uzak batının pek çok şehirlerini ele geçirdi. Sonra daha da ilerlediler ve Mısır'a kadar ulaştılar, orayı ele geçirdiler ve Kahire'nin temelini attılar. Kadıları, idarecileri ve liderleri ile açıkça kendi davalarını yürürlüğe koydular.

Onların döneminde İhvân-ı Safa Risaleleri yazıldı. İbn Sina, el-İşârât, Şifâ ve diğer eserlerini yazdı. Bizzat İbn Sina'nın kendisi; babasının, (Fatımî halifesi ve o fikirlerin davetçisi) Hakimbillâh'm davetçilerinden olduğunu söylemektedir. Fâtımîler'in döneminde sünnet ve hadis yolu yasaklandı. Sünnet ve hadis kitapları rafa kaldırıldı. Bakmak isteyen ancak onu gizlice okumuş olmalıdır.

Bu davanın temel prensibi ve ana konusu: aklın, peygamberlerin vahiy yolu ile getirdiği bilgi ve talimatın üstünde tutulmasıydı. Gün geçtikçe bütün batı ülkesi, Mısır, Suriye ve Hicaz'a bu Batınîler musallat oldu. Seneler boyu Irak'a dahi bunlar hâkim oldular. Bu dönemde onların idaresinde ehl-i sünnetten olanlar, zimmîler (müslüman devletinin emrinde yaşayan müslüman olmayan halk) gibi idiler. Hatta gerçek şu ki, zimmîlere nasib olan güven, huzur, itibar ve haysiyete

müslümanlar sahip değildi. Bu dönemde nice âlim, boynu vurulacak kimse kabul edildi; nice peygamber mirasçısı onların hapisanelerinde yata yata can verdi.

Sonunda Allah'ın gayreti coştı da Nureddin ve Selahaddin vasıtasıyla bu Bâtmîlerin işkence ve zulüm elinden müslümanları kurtardı. Bu ülkelerde İslâm son nefesini veriyor gibiydi. Fakat bu saltanat değişimi (inkılabı) ile İslâm'a yeni hayat bahşedildi ve yükseliş güneşi ufuktan doğdu. Yeryüzünün bütün müslümanları bundan dolayı neşeye boğuldu. Bu musibet devrinde İslâm'ı koruyacak hiçbir kimse yok mu diye arandığı bir sırada Allah Teâlâ kendi kulları ve mücahidler ordusu ile Kudüs'ü haça tapanlardan kurtardı.

Allah ve onun peygamberinin yardımcıları, kendi azim ve cesaretlerine uygun olarak hak dinin galip gelmesi hakkını yerine getirdiler."^{27[41]}

İşte böylece Selahaddin Eyyubî bir taraftan haç uğruna savaşa çıkanların çoğalıp gelen, coşup akan

^{27[41]} es-Savâikul-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattale, el, s.233-234.

seylâbım durdurarak İslâm âleminin siyâsî köleliğini, ahlâkî ve kültürel çürümesini ve batılı saldırganların arzularına av olmasını asırlarca engellemiş ve bu belâdan İslâm'ı ve müslümanları korumuş oldu. Diğer taraftan da (Fatımî denmekle meşhur) Ubeydî devletine son vermekle o, Mısır'dan çıkarak İslâm dünyasında Bâtınlılığın, İsmâîlîliğin etkilerini yayan fesad ve pislik kaynağını kapatmış oldu. Bu fesad kaynağı iki-üçyüz yıldan beri ümmet içindeki çözümlenin ve ahlâkî, fikrî, itikadî bozulmanın sorumlusu idi.

İslâm tarihi, yiğit Selahaddin'in bu iki başarısını, bu iki büyük kahramanlığını hiçbir zaman unutmayacaktır ve hiçbir ülkenin müslümanı bu Kürd mücahide minnet duymaktan uzak kalamaz.

İslâm adına, müslümanlar adına, Allah mükâfatların en güzelini, en üstününü versin.^{28[42]}

^{28[42]} Ebu'l-Hasan En-Nedevi, İslam Önderleri Tarihi 1, Kayıhan Yayınları: 1/359-364.

